

ÖNSÖZ

Tüm hukuk dallarını etkileyen temel konulardan biri olan mücbir sebep halleri, mali hukuk bilim dalının da önemli başlıklarından biridir. Çok sayıda monografik eserde, makale ve lisansüstü çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak inceleme konusu yapılmıştır. Ders kitaplarında da keza her zaman aynı önemle ele alınmıştır. Buna karşın gözlemleyebildiğimiz kadarı ile salt mücbir sebep hallerini doğrudan inceleme konusu yapan basılı monografik çalışma ise mali hukuk yazınında yok denecek kadar azdır. İşte bu çalışmanın ilk amacı hem bu boşluğu doldurmak ve bir nebze daha sonraki çalışmalara başlangıç oluşturmak, hem de konu ile ilgili ulaşabildiğimiz tüm hususları bir araya getirerek literatüre katkı sağlamaktır.

Çalışma esnasında araştırma yaptıkça mali hukuk doktrininde, özellikle vergi hukukunda konu ile ilgili pek çok hususta tartışmalar olduğu, hatta bazı tartışmaların bilim insanlarını ve uzmanları ikiye ayıracak boyutlara getirdiği tespit edilmiştir. Üstelik kanun koyucunun bu tartışmalar hiç dikkatini çekmemiş olmalı ki, çözüme yönelik kanuni değişiklikler de uzun yıllar yapılmamıştır. Bu çalışma söz konusu tartışmaları yeniden gündeme getirmek konusunda bir hedefe sahiptir. Belirtmek gerekir ki mücbir sebep konusu aslında bu ihmali de hak etmeyen bir konudur ve acil çözüm bekleyen kısımlarla varlığını korumaktadır. Nitekim konuyu çalışma başlığı olarak seçmeye karar verdiğimde ülke olarak, hatta dünya çapında bir mücbir sebep halinin yaşanacağı (COVID-19 Salgını) ve pek çok konuda tartışma yaratacağı aklımın ucundan bile geçmedi. Ama hukuki, sosyal ve ekonomik anlamda yaşananlar bu tip hallerin ne derece detaylıca düşünülmesi gerektiğini ve aşağıda da belirttiğim gibi hukuki tartışmaların kanuni düzenlemeler yoluyla kesinlikle netleştirilmesinin zorunlu olduğunu kendiliğinden ortaya çıkardı. Diğer yandan mücbir sebep kuramı özel hukukta geniş bir şekilde tartışılmış ancak vergi hukuku teorisine yeterince aktarılmamıştır. Bu çalışma ile özel hukuk ve kamu hukuku kapsamındaki ayırım dikkate alınarak özel hukukta kabul edilen teorik temeller ve özellikle sözleşmeler hukukundaki mücbir sebep sonuçları vergi hukuku açısından da değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Vergi, gümrük ve kamu ihale hukuku kapsamındaki düzenlemeleri bir araya getirmeye gayret ettiğim çalışma, teorik açıklama kısmı ile birlikte dört bölümden oluşmaktadır. Ağırlıklı kısım vergi hukuku bölümüdür. Diğer bölümlerde de yasal düzenlemelere yer verilerek mücbir sebeplerin etkilediği durumlara özel olarak yer verilmiştir.

Çalışmanın son şeklini almasında sistematik açıdan yaptığı yönlendirmeleri ile destek veren ve bazı hususlara ilişkin ufuk açan görüşlerini esirgemeyen değerli hocam Sayın Prof. Dr. Doğan Şenyüz'e çok teşekkür ediyorum. Basım aşamasında desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Hakan Üzeltürk hocama ve Legal Yayınevi çalışanlarına da ayrıca teşekkürü borç bilirim. Nihayetinde çalışmam sırasında gösterdiği destek ve anlayış için canım eşim Nilüfer Altundal Biyan'a ve ondan çaldığım vakit için oğlum Ozan Biyan'a da ne kadar teşekkür etsem azdır.

Çalışmanın eksikleri tarafıma aittir. Eksik kalan, katkı sağlamak isteyen görüş sahiplerinin katkılarıyla zamanla olgunlaşacaktır. Bir nebze de olsa literatüre katkısı olması ve bundan sonraki çalışmalara temel oluşturmasını diliyorum.

09.04.2020

Bandırma

ozgurbiyan@hotmail.com

Doç. Dr. Özgür BİYAN

İÇİNDEKİLER

KİTAP HAKKINDA	III
ÖNSÖZ.....	VII
YAZARIN ÖZGEÇMİŞİ	IX
İÇİNDEKİLER	XI
KISALTMALAR.....	XVII

MALİ HUKUKTA MÜCBİR SEBEP MÜESSESESİ

GİRİŞ

A. ÇALIŞMANIN AMACI.....	1
B. ÇALIŞMANIN ÇERÇEVESİ VE KAPSAMI.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

I. MÜCBİR SEBEP KAVRAMI, KURAMI VE HUKUKİ NİTELİĞİ

A. MÜCBİR SEBEP KAVRAMI.....	5
B. MÜCBİR SEBEBİN UNSURLARI.....	12
1. Haricilik/Dışsalılık Unsuru.....	13
2. Kaçınılamazlık/Önlenemezlik Unsuru	15
3. Öngörülemezlik Unsuru	16
4. İlliyet Bağı (Kusursuzluk) Unsuru	18
C. MÜCBİR SEBEP KAVRAMININ YAKIN KAVRAMLARDAN FARKI.....	19
1. Beklenmeyen Hal'den Farkı.....	19
2. Zor Durum'dan Farkı	24
3. Yanılma'dan Farkı	26
4. Aldatma'dan Farkı	27
5. Korkutma'dan Farkı.....	28
6. Aşırı Yararlanma Farkı.....	28
D. MÜCBİR SEBEBİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE SORUMLULUK İLİŞKİSİ....	29

İKİNCİ BÖLÜM

II. VERGİ HUKUKUNDA MÜCBİR SEBEP MÜESSESESİ

A. MÜCBİR SEBEP MÜESSESESİNİN TARİHİ GELİŞİMİ	37
1. Mülga 5432 Sayılı Vergi Usul Kanunu'nda Mücbir Sebep	37
2. 1961 Yılında Kabul Edilen VUK Değişikliği Madde Gerekçesi	38
3. 4731 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklikler	40
4. 5228 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklikler	42
B. MÜCBİR SEBEP MÜESSESESİNİN KAPSAMI.....	42
1. Konu Açısından Kapsam.....	42
a) "Vergi Ödevi" Kavramının Kapsamı.....	42
b) Mükellef Hakları Açısından Kapsamı.....	45
1. Genel Olarak	45
2. Mücbir Sebepin Uzlaşma Başvuru Süresine Etkisi	47
3. Mücbir Sebepin Dava Açma Süresine Etkisi	49
4. Mücbir Sebepin Pişmanlıkla Başvuru Süresine Etkisi.....	57
5. Konu ile İlgili Görüşümüz.....	58
2. Kişi Açısından Kapsam.....	60
a) Mükellef Açısından.....	60
b) Vergi Sorumluları Açısından	60
1. Genel Olarak	60
2. Kaynakta Kesinti Yapanlar Açısından	61
3. Kanuni Temsilciler Açısından	62
a. Genel Olarak.....	62
b. Konu ile İlgili Görüşümüz.....	63
4. Tüzel Kişiliği Olmayanları İdare Edenler Açısından.....	65
5. Diğer Bazı Sorumlular Açısından	65
a. Mirasçıların Ödevleri Açısından	65
b. 3568 Sayılı Yasa Kapsamındaki Meslek Mensupları Açısından	66
aa) Genel Olarak.....	66
bb) Konu ile İlgili Görüşümüz.....	70
c. Kefiller Açısından.....	71
c) İradî Temsilciler Açısından: Genel Vekiller/Avukatlar	71
1. Genel Olarak	71
2. Konu ile İlgili Görüşümüz.....	73
ç) Diğer Vergi Ödevlileri Açısından.....	75
d) Vergi İdaresi Açısından.....	76
1. Genel Olarak	76
2. Konu ile İlgili Görüşümüz.....	80
C. VERGİ HUKUKUNDA MÜCBİR SEBEP HALLERİ.....	81
1. Vergi Usul Kanunu Açısından.....	81
a) Vergi Ödevlerinden Herhangi Birinin Yerine Getirilmesine Engel Olacak Derecede Ağır Kaza, Ağır Hastalık ve Tutukluluk.....	82
1. Ağır kaza hali	82
2. Ağır hastalık hali	84
3. Tutukluluk ve benzeri haller.....	89

a. Tutukluluk.....	89
b. Hükümlü (Mahkûm) Olma.....	92
c. Yakalama ve Gözaltı.....	94
4. Konu ile İlgili Görüşümüz.....	95
b) Vergi Ödevlerinin Yerine Getirilmesine Engel Olacak Yangın, Yer Sarsıntısı ve Su Basması Gibi Afetler.....	98
1. Genel Olarak.....	98
2. Yangın.....	99
3. Yer sarsıntısı.....	101
4. Su basması.....	102
5. Diğer afetler.....	104
c) Kişinin İradesi Dışında Vukua Gelen Mecburi Gayubetler.....	104
ç) Sahibinin İradesi Dışındaki Sebepler Dolayısıyla Defter ve Vesikaların Elinden Çıkış Bulunması.....	107
1. Defter ve Belgelerin Çalınması: Hırsızlık.....	107
2. Mahkeme veya İnceleme Elemanı Tarafından Alıkonulma.....	111
3. 3568 Sayılı Meslek Mensuplarının Alıkonulması.....	113
4. Konu İle İlgili Görüşümüz.....	114
d) Madde hükmündeki “gibi” edatının etkisi.....	116
e) Hazine ve Maliye Bakanlığı'na verilen yetki.....	121
2. TCK Kapsamında Vergi Suçlarını Etkileyebilecek Mücbir Sebep Halleri.....	123
D. MÜCBİR SEBEP HALLERİNİN İSPATI, BAŞLAMASI VE SONA ERMESİ.....	124
1. Genel Kural: Delil Serbestliği.....	124
2. Mücbir Sebebin Başlangıç ve Bitişinin Tespiti.....	126
3. Yaygın Olarak Kullanılan Deliller.....	128
a) Zayi Belgesi.....	128
b) Sağlık Raporları.....	131
c) Tutanaklar.....	132
4. Diğer Deliller.....	134
E. MÜCBİR SEBEP HALLERİNİN ETKİLERİ.....	134
1. Süreler Üzerindeki Etkisi.....	134
a) Genel Olarak Sürelere Etkisi.....	135
b) Tarh Zamanaşımına Etkisi.....	137
1. Genel Olarak.....	137
2. Konu ile İlgili Görüşümüz.....	139
c) Düzeltme Zamanaşımına Etkisi.....	141
c) Amme Alacakları Kapsamındaki Sürelere Etkisi.....	142
d) Sürelere İlişkin Hesaplama Örnekleri.....	144
1. Mücbir Sebep Halinin Süre İçinde Başlaması ve Süre İçinde Bitmesi.....	144
2. Mücbir Sebep Halinin Süre Öncesinde Başlaması ve Süre İçinde Bitmesi.....	145
3. Mücbir Sebep Halinin Süre İçinde Başlaması ve Süreden Sonra Bitmesi.....	146
4. Mücbir Sebep Halinin Süre Öncesinde Başlaması Süreden Sonra Bitmesi.....	146
5. Mücbir Sebep Halinin Defter ve Belgelerin İbraz Süresinde Meydana Gelmesi.....	147
2. Cezalara Etkisi.....	148

a) Kabahatler Açısından Etkisi	148
b) Suçlar Açısından Etkisi	151
3. Verginin Terkinine Sebep Olma Etkisi	155
4. Tarhiyat Sebeplerine Etkisi	156
5. KDV İndirimine Etkisi	159
a) İndirilemeyecek KDV'ye Etkisi	159
1. Genel Olarak	159
2. 25.07.2019 tarihli Danıştay İBK Kararından Önceki Durum	161
3. 25.07.2019 tarihli Danıştay İBK Kararından Sonraki Durum	167
4. Geç Kayda Neden Olan Mücbir Sebep Halleri	169
b) İhracat İstisnasına Etkisi	170
6. Muhafaza ve İbrahim Ödevine Etkisi	173
7. Gecikme Zammı ve Gecikme Faizine Etkisi	176
8. Kıymeti Düşen Mallara Etkisi	179
9. Fevkalade Amortismanına Etkisi	181
10. Emlak Vergisi'ne Etkisi	183
11. Özel Tüketim Vergisi'ne Etkisi	184
12. Harçlar ve Damga Vergisi'ne Etkisi	184

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. GÜMRÜK HUKUKUNDA MÜCBİR SEBEP MÜESSESESİ

A. GÜMRÜK HUKUKUNDA MÜCBİR SEBEPLER	187
B. GÜMRÜK HUKUKUNDA MÜCBİR SEBEPLERİN ETKİLERİ.....	189
1. Gümrük Yükümlüğünün Doğmasında Mücbir Sebeplerin Etkisi	189
2. Gümrük Yükümlüğünün Sona Ermesine Mücbir Sebeplerin Etkisi	191
3. Taşıtların Gümrük Bölgesine Giriş ve Çıkışına Mücbir Sebeplerin Etkisi	191
4. Ayniyet İşlemlerinde Mücbir Sebeplerin Etkisi	193
5. Transit Rejim Kapsamındaki Araçlara Mücbir Sebeplerin Etkisi	194
6. Geri Gelen Eşyalara Mücbir Sebeplerin Etkisi	195
7. Vergilerin Geri Verilmesi veya Kaldırılmasına Mücbir Sebeplerin Etkisi	197
8. Gümrük İşlemlerindeki Sürelere Mücbir Sebeplerin Etkisi	198
9. Özet Beyanda Mücbir Sebeplerin Etkisi	199
10. Eşyanın Geçici Depolanması ve Mücbir Sebepler	200
11. Dahilde ve Hariçte İşleme İzinlerinin Sürelerine Mücbir Sebeplerin Etkisi	201
12. Antrepo Rafineri Çıkış İşlemlerine Mücbir Sebeplerin Etkisi	203
C. GÜMRÜK İŞLEMLERİNİN KOLAYLAŞTIRILMA-SINDA MÜCBİR SEBEPLERİN ETKİLERİ.....	203
1. İhracatta Yerinde Gümrükleme İşlemlerinde Mücbir Sebeplerin Etkileri	203
2. İzinli Gönderici ve Alıcı Yetkisi Kapsamındaki Eşyanın Gümrükleme İşlemlerinde Mücbir Sebeplerin Etkileri	204
3. İthalatta Yerinde Gümrükleme İzni Kapsamında Mücbir Sebeplerin Etkisi	206

D. GÜMRÜK HUKUKUNDA MÜCBİR SEBEPLER İLE İLGİLİ GÖRÜŞÜMÜZ	207
---	------------

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. KAMU İHALE HUKUKUNDA MÜCBİR SEBEP MÜESSESESİ

A. DEVLET İHALE KANUNU'NDA MÜCBİR SEBEP	209
B.KAMU İHALE KANUNU'NDA MÜCBİR SEBEP	211
1. Kamu İhale Kanunu: Temel Kural	211
2. Kamu İhale Sözleşmeleri Kanununda Mücbir Sebep	213
a) Kanunda Açıkça Yazılı Olan Mücbir Sebepler	213
b) Mücbir Sebep Sayılabilecek Diğer Haller	217
c) Mücbir Sebep Sayılmayan Haller	218
ç) Kamu İhale Kurumuna Verilen Yetki	219
1. Genel Olarak Kamu İhale Kurumu	219
2. Kamu İhale Genel Tebliği Kapsamındaki Düzenlemeler	221
3. Örnek Kamu İhale Kurumu Kararları	222
a. Mücbir Sebep Sayılan Haller	223
b. Mücbir Sebep Sayılmayan Haller	225
3. Mücbir Sebeplerin Kamu İhale Sözleşmelerine Etkisi	227
a) Kamu İhale Kurulu Kararı	227
b) Yüklenicinin Sözleşmeyi Feshetmesi	228
c) İdarenin Sözleşmeyi Feshetmesi	229
ç) Mücbir Sebeplerden Dolayı Sözleşmenin Feshi	229
d) İhalelere Katılmaktan Yasaklama	231
e) Gecikme Cezası	233
SONUÇ	253
YARARLANILAN KAYNAKLAR	239
DİZİN	255